

ارائه الگوی امید به آینده در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

مرتضی مولائی^۱

چکیده

هدف: هدف این پژوهش ارائه الگوی امید به آینده در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) است. مسئله اصلی پژوهش این است که ابعاد و مؤلفه‌های امید به آینده در اندیشه رهبر معظم انقلاب چیست؟

روش‌شناسی پژوهش: این تحقیق از نوع کاربردی است، که به روش کتابخانه‌ای و همچنین استفاده از روش تحلیل محتوا و نظریه‌پردازی داده بنیاد به صورت کمی و کیفی انجام گرفته است.

یافته‌ها: بر اساس مقوله‌بندی انجام گرفته، تعداد ۴۵ عنوان مقوله نهایی گردید. با توجه به فراوانی تعداد مقوله‌های نهایی شده، مجدداً مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. این مقوله‌ها به‌عنوان مقوله محوری یا هسته مرکزی تعیین و ارکان امید نام‌گذاری گردیدند که عبارتند از صبر و استقامت، اعتماد به وعده الهی، فائق آمدن بر مشکلات، آینده روشن، تلاش و خستگی‌ناپذیری و شناخت دشمنان.

نتیجه‌گیری: در منظومه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) امید به آینده در ابعاد و مؤلفه‌های: ارکان (صبر و استقامت، اعتماد به وعده الهی، فائق آمدن بر مشکلات و...)، مبانی و جهت‌سازها (افق روشن، اصول امیدآفرین، آموزه‌های دینی و...)، موانع و چالش‌ها (استعمار، استبداد، استکبار، تضعیف ساخت درونی و...)، اهداف (پیشرفت روز به روز، زمینه‌سازی ظهور و تمدن اسلامی و...) دستیابی به استقلال، آزادی، وحدت، پیشرفت، عزت اسلام و مسلمین و شکست دشمنان را تسهیل می‌کند.

کلیدواژه‌ها: امید به آینده، امیدآفرینی، جمهوری اسلامی ایران، امام خامنه‌ای.

مقدمه

امید به آینده به‌عنوان پیشران اصلی حرکت جامعه از مهم‌ترین اولویت‌ها است. اگر امید به آینده از هر جامعه‌ای به هر دلیل حذف گردد، در واقع چیزی نمی‌ماند. اساساً انسان همواره با امید رسیدن به هدف، دست به اقدام و فعالیت می‌زند. به بیانی دیگر آنچه جوامع و ملت‌ها را به حرکت وامی‌دارد، امید رسیدن به آینده بهتر است. در این میان کافی است که امید به آینده از کشور و ملتی گرفته شود. نتیجه روشن است، دیگر شاهد هیچ فعالیت و تلاشی نخواهیم بود. انقلاب اسلامی بزرگ ایران، از ابتدا تاکنون با امید به آینده بهتر (مادی و معنوی) و ترسیم آرمان‌های الهی و بلند خود، توانسته است بر دشمنان پیروز و به سمت قله‌های بلند پیشرفت و عزت حرکت کند. از آنجا که انقلاب اسلامی با شروع حرکت خود و ابراز آرمان‌ها و اهدافش، مسیری را ترسیم کرد که اجازه هیچ‌گونه تصرفی را از طرف هرچه غیر از ولایت الله در سرنوشت خود نمی‌داد، لاجرم دوستان و دشمنان در مقابل آن شکل گرفتند، که اثرات آن را بلافاصله بعد از پیروزی انقلاب قابل مشاهده بود. امید به آینده از مهم‌ترین مقولاتی است که در صورت خدشه وارد شدن به آن، دیگر مقوله‌های مهم انقلاب اسلامی دچار آسیب جدی می‌شود. از ابتدای انقلاب اسلامی تاکنون مشکلات و فتنه‌های بسیاری را علیه این انقلاب شاهد بوده‌ایم، اما از اساسی‌ترین کارها و اهدافی که دشمن برای نابودی این انقلاب ترسیم کرده، خاموش کردن نور امید به آینده در دل‌های دل‌بستگان به این حرکت است، که می‌توان این امر را دکترین نظام سلطه در برخورد با انقلاب اسلامی شناسایی کرد. امید به آینده یکی از سازوکارهای حیات و زندگی است. از نظر جهان‌بینی توحیدی، امید تحفه الهی است که چرخ زندگی را به گردش در می‌آورد و موتور تلاش و انگیزه را پرشتاب می‌کند. اگر روزی امید از انسان گرفته شود، دوران خمودی و ایستایی او فرا می‌رسد. امیدوار بودن، هنری است که باید همگان به‌ویژه نسل پویای جوان آن را فراگیرند؛ از این رو حقیقت امیدواری و راه‌های رسیدن به آن را بررسی می‌کنیم. امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به‌عنوان رهبر انقلاب اسلامی، همگان به‌ویژه مسئولان را به ایجاد روحیه امید به آینده در کشور دعوت نموده‌اند و معتقدند بر اساس سنت الهی و برگرفته از آیات و روایات، آینده‌ی کشور بسیار روشن است و خداوند اراده کرده است ملت بزرگ ایران را به عالی‌ترین درجات برساند (خامنه‌ای: ۲۰۱۸/۹/۹). معظم‌له در بیانیه «گام دوم» ضمن تبیین دستاوردهای شگرف چهار دهه گذشته انقلاب اسلامی، به «چشم امید» داشتن به جوانان تا «امید به آینده» به‌منظور جهاد بزرگ برای ساختن ایران اسلامی بزرگ، تأکید نمودند.

با عنایت به جایگاه ولی‌فقیه و اشراف رهبر معظم انقلاب به مسائل و آینده انقلاب اسلامی، نظرات ایشان در تقویت و رشد امید به آینده در بین مردم ایران و سایر ملت‌های آزادی‌خواه جهان نقش بسزایی خواهد داشت. به همین منظور منویات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص امید به آینده، محور این تحقیق قرار گرفت است. ضرورت دارد امید به آینده در کشور و جهان اسلام از طریق جهاد تبیین، مورد بررسی و تبلیغ قرار گیرد تا ضمن حرکت پرشتاب به سمت اهداف و آرمان‌های الهی، مانع از نقش‌آفرینی استکبار جهانی به‌ویژه آمریکا در مسیر کشورهای مسلمان شود.

اهمیت تحقیق نیز این است که با ارائه دیدگاه‌های رهبر معظم انقلاب اسلامی، انسجام فکری در بین اندیشمندان، سیاست‌گذاران، مسئولان و احاد مردم ایجاد می‌کند. در این راستا سؤال اصلی تحقیق این است که

امید به آینده از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) چیست؟ هدف اصلی این تحقیق تعیین ابعاد و مؤلفه‌های امید (الگو) به آینده از دیدگاه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) است. تا براساس آن اقدامات فرهنگی و امیدآفرین توسط سازمان‌ها و نهادهای فرهنگی برای هدایت و راهبری جامعه به سمت تحقق تمدن نوین اسلامی انجام شود. این تحقیق فاقد فرضیه است.

مبانی نظری و پیشینه شناسی تحقیق

پیشینه شناسی تحقیق

به دلیل اهمیت زیاد امید به آینده، این مهم از زوایای مختلفی مورد پژوهش و بررسی قرار گرفته است و در پژوهش‌هایی به ابعاد و ویژگی‌های امید در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) پرداخته شده است لکن تمرکز اصلی این پژوهش ارائه الگو است. در پایان این مقدمه به برخی از این آثار اشاره می‌شود:

منصوری، محمد هادی (۲۰۱۹) در مقاله‌ای با عنوان «تحلیل ویژگی‌های امید صادق در نظریه انتظار مقام معظم رهبری (حفظه‌الله)» به بررسی تبیین چستی انتظار و امید و گونه‌های آن و همچنین رابطه امید صادق و انتظار در اندیشه معظم‌له پرداخته است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد امید صادق موتور محرک انتظار در ساحت فرد و جامعه است و با جلوگیری از احساس پوچی و سستی و رکود، تقویت انگیزه، نشاط آفرینی، آماده‌سازی برای ظهور را در هر فرد تسهیل می‌کند. بر پایه چنین امیدی، مبارزه در راه خیر و صلاح، مقابله با ظلم، استقرار عدالت، پیشرفت و موفقیت در جامعه اسلامی بروز می‌نماید و امید صادق به دیگر ملت‌های مظلوم گسترانده می‌شود. از اهم راهکارهای تقویت امید صادق، رابطه قلبی با امام زمان، معرفی جامعه متکامل موعود و یادکرد ولادت منجی عالم بشریت است.

علوی‌نیا، نسرین؛ نعمتی، زهرا (۲۰۲۱) در پژوهش خود با عنوان «فرایند نهادینه کردن امید در جوانان و راهکارهای آن در بیانیه گام دوم انقلاب مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری» با رویکرد توصیفی-تحلیلی مبتنی بر مطالعات دینی و با استفاده از روش کتابخانه‌ای-اسنادی به بررسی معنی و مفهوم امید و امیدواری و حقایقی که باید مورد توجه قرار گیرد و علت تأکید رهبری بر امید در جوانان و عوامل امید و امیدواری پرداخته است.

یوسفی، رسول (۲۰۱۹) در پژوهش خود با عنوان «فرایند نهادینه کردن امید در جوانان و راهکارهای آن در بیانیه گام دوم انقلاب مبتنی بر بیانات مقام معظم رهبری» تلاش نموده است با فراتحلیل مطالعات انجام‌شده در حوزه امید اجتماعی و تأثیر آن بر سایر مؤلفه‌های اجتماعی، همچنین تبیین الگوی جنگ ادراکی نظام سلطه برای ایجاد ناامیدی، و تشریح وضعیت فعلی امید در جامعه ایران، نقش آن را در تحقق گام دوم انقلاب تبیین نماید.

فلاح، محمدجواد (۲۰۱۹) در اثر تحقیقی خود با نام «جایگاه آموزه اخلاقی «امید» در بیانیه گام دوم» نتیجه می‌گیرد عنصر امید به‌عنوان یکی از مهم‌ترین عناصر پیش برنده می‌تواند منجر به حرکت نیروی انسانی جوان و مؤمن به سمت اهداف انقلاب شود. شناخت این ظرفیت بر اساس دیدگاه مقام معظم

رهبری که مبتنی بر ارزش‌گذاری این اصل اخلاقی مهم و بیان مصادیق امید کاذب و صادق و تبیین عوامل شکل‌گیری ترس، یأس و ناامیدی صورت گرفته است می‌تواند در بُعد شناختی و انگیزشی نیروهای مؤمن و متعهد نظام کارگشا باشد. ایشان ضمن آسیب‌شناسی این مسئله راه‌کارهایی را برای شکل‌گیری امید صادق و پرهیز از ناامیدی و یأس ارائه و جوانان را نسبت به این ظرفیت عظیم اخلاقی ارائه داده‌اند.

مفاهیم

امید

امید^۱ حالتی است روحی و روانی و برانگیزاننده انسان به کار و فعالیت. قاعدتاً، انگیزه بشر در انجام کارهای اختیاری، امید به سود و نفع یا ترس از زیان و ضرر است. در واقع، خوف و رجا که به منزله نیروی اجرایی برای حرکت بوده، عامل مستقیم تلاش‌ها و رفتارهای انسانی است (هزارجریبی و صفری شالی، ۲۰۱۰). منشأ هر پویایی و پیشرفتی در زندگی انسان، امید است. و امید به آینده^۲ یکی از نیازهای اساسی انسان‌ها در همه دوران‌ها و سرزمین‌ها است. چراکه بدون امید به آینده، انسان اساساً نمی‌تواند در راه تحقق اهداف فردی و خصوصاً اجتماعی گام‌های مؤثر بردارد و به عبارتی جامعه بدون امید به آینده از حرکت متوقف می‌شود (محققیان و پرچم، ۲۰۱۲: ۸).

اسنایدر^۳ امید را این‌گونه تعریف می‌کند: امید فرایندی است که طی آن افراد: ۱- هدف‌هایشان را تعیین می‌کنند. ۲- استراتژی‌های خاصی را جهت رسیدن به آن هدف‌ها توسعه می‌دهند. ۳- انگیزه‌های لازم برای اجرای آن هدف‌ها را به‌وجود می‌آورند (عزمی، ۲۰۰۷: ۲۰). امید عبارت است از ظرفیت ادراک شده برای تولید مسیریابی به سمت اهداف مطلوب و انگیزه ادراک شده برای حرکت در این مسیر (اسنایدر، ۲۰۰۶: ۱۶).

امید در قرآن و روایات

مسئله امید در فرهنگ اسلامی مطرح شده است. قرآن برای تشویق و ترغیب انسان به کارهای شایسته، بهره‌فراوانی از امید برده است. در ذیل، به چند آیه در این زمینه اشاره می‌شود. خداوند نسبت به دیدار خود امید می‌دهد: «مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ وَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ» کسی که به دیدار خداوند امید دارد [بداند که] اجل [او از سوی] خدا آمدنی است و اوست شنوای دانا (عنکبوت: ۵).

-
1. Hope
  2. Hope for the futur
  3. Snyder

امیدواران به لقای الهی، که همان مؤمنان هستند، باید بدانند که ملاقات با خداوند، وعده‌ای حتمی و قطعی از طرف پروردگار است، مرگ نیز پلی است که باید برای آن آمادگی داشت. بنابراین، لازم است امیدواران به تلاش و فعالیت روی آورند تا با سربلندی به لقای پروردگارشان برسند.

اگر امید در دل انسان وجود داشته باشد، منشأ اثر خواهد شد. نشانه بارز امید به خداوند و روز قیامت، انجام عمل شایسته است. قرآن می‌فرماید: «... فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا» هر کس امید به لقای پروردگارش (روز قیامت) دارد، باید عمل صالح به جای آورد و کسی را در عبادت پروردگارش شریک نسازد (کهف: ۱۱۰).

پس تنها راه رسیدن به رضایت خداوند و پاداش‌های وی، کارهای شایسته و پرستش خالصانه اوست. تا وقتی اخلاص و انگیزه الهی در عمل انسان نباشد رنگ عمل صالح به خود نمی‌گیرد. کسی که عمل شایسته ندارد، نباید به رحمت و آمرزش خدا امید داشته باشد.

موضوع امید به آینده در احادیث و روایت زیادی به آن اشاره شده است و ائمه معصومین، پیروان و جامعه عصر خود را به امیدواری منطبق بر عقلانیت و سنت اسلامی دعوت می‌کردند. شخصی به امام صادق (علیه‌السلام) عرض کرد: عده‌ای از یاران شما مرتکب گناه شده، می‌گویند: ما امید [به لطف و بخشش خدا] داریم. امام فرمود: «دروغ می‌گویند؛ آنان پیرو ما نیستند، گروهی‌اند که آرزوهای [بی‌پایه] بر آنان غلبه یافته است. هر کس به چیزی امید دارد برای آن کار و فعالیت می‌کند، و هر کس از چیزی بترسد از آن فرار می‌کند» (کلینی، ۱۴۰۷هـ: ۶۸).

حضرت علی (علیه‌السلام) مؤمنان را به امیدواری همراه با انجام عمل شایسته دعوت می‌کنند. در همین زمینه می‌فرماید: «از کسانی مباش که بدون عمل شایسته، به آخرت امید دارند، و توبه را با آرزوهای دراز به تأخیر می‌اندازند» (نهج البلاغه، حکمت ۱۵۰).

امید در اندیشه امام خمینی (رحمت‌الله علیه)

امام خمینی، رهبر کبیر انقلاب و بنیان‌گذار نظام جمهوری اسلامی ایران، به ارزش و جایگاه مهم امید و امیدآفرینی در جامعه اشرف داشتند. به‌گونه‌ای که سیره‌ی نظری و عملی او، امید و امیدآفرینی برای آینده و آیندگان بوده است. او همیشه آحاد مسلمانان را به امید و دوری از یأس و ناامیدی تشویق و ترغیب می‌کرد. در همین زمینه می‌فرمایند: «مسلمانان جهان و محرومین سراسر گیتی از این برزخ بی‌انتهایی که انقلاب اسلامی ما برای همه جهان‌خواران آفریده است احساس غرور و آزادی کنند و آوای آزادی و آزادگی را در حیات و سرنوشت خویش سر دهند و بر زخم‌های خود مرهم گذارند که دوران بن‌بست و ناامیدی و تنفس در منطقه کفر به سر آمده است» (صحیفه امام، ۱۹۸۹، ج ۲۱: ۸۲).

از دیدگاه حضرت امام، اساس روح بشر بر امید و شادی سرشته شده و ناامیدی و اندوه و بی‌نشاطی و غم، اعتباری و عارضی و گذرنده است و این موضوع برای نسل جوان اثربخش‌تر و برای مقابله با استکبار

کارآمدتر است. معظم له معتقدند: «آگاهی و بیداری نسل جوان امیدبخش است. نقطه روشنی که در این آخر عمر برای من امیدبخش است، همین آگاهی و بیداری نسل جوان و نهضت روشن فکران است که با سرعت در حال رشد است و با خواست خداوند تعالی به نتیجه قطعی که قطع ایادی اجانب و بسط عدالت اسلامی است، خواهد رسید. شما جوانان پاک‌دل موظف هستید، با هر وسیله ممکنه ملت را هر چه بیشتر آگاه کنید. و از نیرنگ‌های گوناگون دستگاه پرده بردارید و اسلام عدالت‌پرور را به دنیا معرفی کنید. از خداوند تعالی توفیق همه را در این امر خواستارم» (همان، ج ۳: ۱۱۴).

از دیدگاه حضرت امام، امید فعالانه همراه وحدت، خطرات را از بلاد مسلمین دور خواهد کرد. معظم له می‌فرمایند: «لازم است علمای اعلام متذکر شوند که با جزئی غفلت و اهمال، اسلام و مملکت اسلامی از دست خواهد رفت؛ و با وحدت کلمه مسلمین خصوصاً علمای اعلام، خطر مرتفع خواهد شد. باید آقایان جدیت کنند در تحصیل وحدت کلمه، و در تذکر به طبقات مسلمین و از خطرهای بزرگی که متوجه اسلام است آنها را آگاه کنند. اینجانب مصمم هستم که با تمام قوا از اعمال خلاف اسلامی دستگاه جبار جلوگیری کنم و به‌خواست خدای متعال پیروزی نهایی با ماست و کَلِمَةُ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا» (همان، ج ۱: ۲۲۴). حضرت امام، معتقدند: «القاء ناامیدی، شگرد دشمن است، در همین زمینه می‌فرمایند: اختلافات موجوده در بین سران دول اسلامی - که میراث ملوک الطوائفی و عصر توحش است و با دست اجانب برای عقب نگاه‌داشتن ملت‌ها ایجاد شده است، مجال تفکر در مصالح را از آنها سلب نموده است. روح یأس و ناامیدی که به دست استعمار در ملت‌ها حتی در رهبران اسلامی دمیده شده است آنها را از فکر چاره‌جویی بازداشته است. امید است طبقه جوان که به سردی‌ها و سستی‌های ایام پیری نرسیده‌اند، با هر وسیله‌ای که بتوانند ملت‌ها را بیدار کنند؛ با شعر، نثر، خطابه، کتاب و هر ابزار دیگر» (صحیفه امام، ج ۲: ۲۵۳). از حضرت امام نخبگان جامعه را به تزریق امید در جامعه توصیه می‌کنند و می‌فرمایند: «باید یک فکری همه بکنند. آنهایی که اهل فکرند. اهل قلم‌اند. آنهایی که صالح‌اند. این صلحا باید بنشینند و درصدد این باشند که امید بدهند به این جامعه. این مردم احتیاج به امید دارند. دیگران دارند این‌ها را ناامید می‌کنند» (همان، ج ۱۴: ۱۹).

روش‌شناسی تحقیق

روش داده بنیاد

این روش، روالی نظام‌مند و کیفی است، برای تولید نظریه‌ای که یک فرایند، کنش، یا برهم کنش را در خصوص یک مسئله و یا یک موضوع در سطح کلی تشریح می‌کند (کریول^۱، ۲۰۰۵: ۳۹۶). روش نظریه بنیادی (داده بنیاد) بیشتر برای پژوهش درباره موضوع‌هایی به کار می‌رود که پیش‌تر مطالعه چندانی در مورد آنها انجام نشده و نیاز به بررسی و فهم عمیق‌تر آنها برای پژوهشگر و مخاطبان وجود دارد (ادیب حاج

باقری، ۲۰۰۶: ۱۷). به عبارتی این روش رهیافتی است برای بررسی نظام‌مند غالباً داده‌های کیفی نظیر مصاحبه‌های پیاده شده و پروتکل‌های مشاهده‌ها، با هدف تولید نظریه (مایکل و تونر^۱، ۱۹۸۶: ۱۴۱؛ فرناندز^۲، ۲۰۰۴: ۸۴). به نظر می‌رسد با توجه به ویژگی‌های برشمرده شده، روش تحلیل داده بنیاد، روشی مناسب برای انجام تحقیق حاضر باشد. پژوهش حاضر از حیث نوع کاربردی است که به روش داده بنیاد انجام شده است.

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در روش نظریه‌پردازی داده بنیاد، فرآیند گردآوری داده‌ها، نظم دادن و تجزیه و تحلیل داده‌ها به هم وابسته‌اند و هم‌زمان انجام می‌شوند. به عقیده استراوس و کوربین این فرآیند، اعمالی را نشان می‌دهد که به وسیله آن، نظریه‌ها بر پایه داده‌ها ساخته می‌شوند. این قسمت، فرآیند اصلی ساختن نظریه است. گفتنی است مرز بین انواع کدگذاری مصنوعی است، به عبارتی محقق ممکن است از یک مرحله کدگذاری به مرحله دیگر وارد شود، بدون این که متوجه باشد. این اتفاق بیشتر در مراحل کدگذاری باز و کدگذاری محوری اتفاق می‌افتد (ایمان و محمدیان، ۲۰۰۸: ۳۶).

کدگذاری باز فرآیندی است که در آن داده‌ها به صورت واحدهای معنادار مجزا در می‌آیند. هدف اصلی کدگذاری باز، مفهوم سازی و برچسب زدن به داده‌هاست. در جریان کدگذاری باز، نظریه پردازان به خرد کردن، تجزیه و تحلیل، مقایسه، برچسب زدن و مقوله سازی داده‌ها می‌پردازند. این کدگذاری منجر به جهت‌یابی قبل از انتخاب شدن می‌شود و داده‌ها را به صورت بخش‌های تحلیلی که صورتی مفهومی به خود می‌گیرد، تبدیل می‌کند.

در کدگذاری محوری، تکیه بر مشخص کردن یک پدیده با در نظر گرفتن شرایطی که به ایجاد آن می‌انجامد قرار دارد و آن شرایط، زمینه‌ای که مقوله در آن واقع شده است، استراتژی‌های کنش/ کنش متقابل که به آن وسیله، مقوله اداره و کنترل می‌شود و به انجام می‌رسد و پیامدهای آن راهبردها را شامل می‌شود.

ابتدا واژگان مترادف و مرتبط با «امید به آینده» احصاء و تعارف آنها استخراج گردید. در ادامه با مطالعات کتابخانه‌ای، از پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌الله‌العظمی امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) نسبت به جمع‌آوری داده‌ها (از ابتدا سال ۱۳۸۸ تا ابتدای سال ۱۴۰۰) اقدام شد. انتخاب این بازه زمانی (۱۲ سال)، به دلیل قرار گرفتن کشور در اوج تحریم‌های ظالمانه غرب و بیان دیدگاه مختلف در فضای سیاسی کشور در خصوص آینده مبهم جمهوری اسلامی ایران است. سپس بیانات مرتبط با امید به آینده به طور خاص جداسازی گردید. با مشخص شدن بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) درباره امید به آینده، با استفاده از تحلیل محتوای کمی و کیفی و بر مبنای عقل، منطق، استدلال، تفکر، حقایق امید به

1. Martin & Turner

2. Fernandez

آینده جستجو گردید. بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) پیرامون امید به آینده، پیشرفت و آینده روشن، نمونه‌ها به صورت تمام شمار مورد بررسی قرار گرفتند.

در روش‌های کمی، معمولاً مقدار زیادی داده‌ها به گونه مختصر تحلیل می‌شوند. در این روش می‌توان مجموعه‌ای از اسناد و یا متون را استخراج، شمارش و طبقه‌بندی کرد. در روش‌های کیفی، مقدار کمی داده‌های مرکب و مفصل تحلیل می‌شوند و پایه واحد اطلاعاتی، ظهور یا غیبت یک خصیصه است (فاضلی، ۱۹۹۷: ۹۹).

متغیر مستقل این تحقیق، منویات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) است. متغیر وابسته نیز الگوی امید به آینده است. الگوی امید به آینده یک چارچوب علمی است که با تنظیم و ترسیم روابط علمی و منطقی بین ابعاد و مؤلفه‌های امید، انسجام لازم را در نظریه و عمل امیدآفرینی ایجاد می‌نماید. برای تعیین میزان پایایی مفاهیم به دست آمده، واژه امید و مترادف با آن شامل امیدآفرینی، پیشرفت و آینده روشن به عنوان واحد تجزیه و تحلیل بیانات منظور و کدهای باز توسط محقق مقاله به طور جداگانه بر این اساس استخراج گردید.

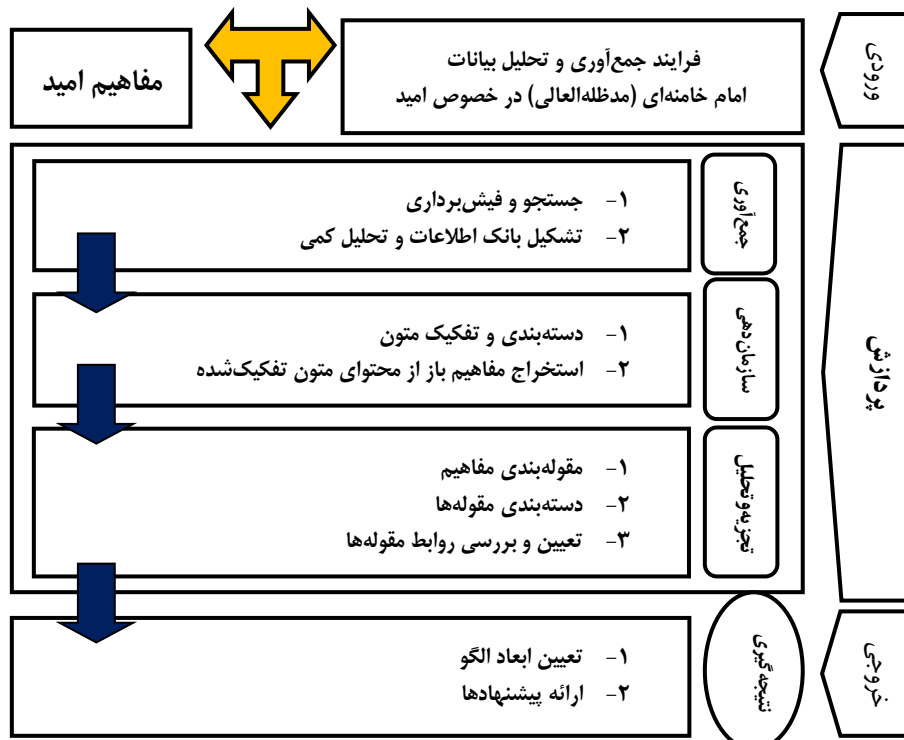
بر اساس نمودار شماره (۱) جمع‌آوری و تحلیل بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) درباره امید به آینده سازمان‌دهی شد. با توجه به کلیدواژه‌های احصاء شده برای امید به آینده، مدارک و مستندات متناسب به امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) بر این اساس مورد کاوش قرار گرفت.

۶۴۲ عبارت در خصوص امید به آینده در بازه زمانی ابتدای سال ۱۳۸۸ تا ابتدای سال ۱۴۰۰ از مدارک و مستندات استخراج و بر این اساس کدهای باز تعیین گردیدند.

جدول ۱: فراوانی مفاهیم استخراج شده از منویات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

جمع کل مفاهیم مرتبط با مقاومت	فراوانی مفاهیم استخراج شده				تعداد عبارتهای استخراج شده از سال ۱۳۸۸ تا ۱۴۰۰
	امید	امیدآفرینی	آینده روشن	پیشرفت	
۱۵۳۳	۴۶۵	۳۴۵	۳۲۵	۳۹۸	۶۴۲ عبارت

نمودار ۱: فرایند جمع‌آوری، سازمان‌دهی و تحلیل بیانات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص امید به آینده

جدول ۲: نمونه کدگذاری باز منویات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

مفهوم	محتوای منویات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)	R
آینده بسیار روشن و پیشرفت برجسته	آینده‌ی کشور، آینده‌ی بسیار روشنی است. علی‌رغم همه‌ی آنچه دشمنان ما می‌خواسته‌اند و هی گفته‌اند و بعضی حنجره‌های غرض‌ورز و زبان‌های آلوده‌ی به بدخواهی آنها را تکرار کردند، تبلیغ کردند، یک عده‌ای هم ساده‌لوحانه باور کردند، حرکت انقلاب اسلامی، یک حرکت موفق است؛ تجربه‌ی روی زمین ما این را نشان می‌دهد ... نظام جمهوری اسلامی و ملت ایران در سایه‌ی این نظام، در این سی‌ودو سال، روزبه‌روز	۱

	پیشرفت کردند؛ آن‌هم پیشرفت‌هایی بسیار برجسته‌تر از پیشرفت‌های متعارف و معمول ملت‌ها. ما پیشرفت کرده‌ایم. بعضی از مشکلات در جامعه وجود دارد. پیشرفت کردن معنایش این نیست که مشکلات نیست؛ معنایش این است که حرکت به سمت کامل شدن و بهتر شدن است؛ و این وجود دارد. در همه‌ی زمینه‌ها همین‌طور است؛ ... این حرکت، حرکت موفق است و ملت ایران به کمک همین روحیه‌های جوان و مؤمن و بسیجی و دارای ابتکار، انشاءالله قله‌های اقتدار جهانی را فتح خواهد کرد و به‌دست خواهد آورد و انشاءالله پرچم اسلام را بر این قله‌ها خواهید کوبید (۱۳۹۰/۷/۲۲).	
امیدآفرینی و پیروزی در آینده	۲	به اطمینان کامل می‌شود گفت که جمهوری اسلامی تا امروز بر همه‌ی چالش‌های سخت و نرم که در مقابل او قرار گرفت، پیروز شده است و به عون الهی، به فضل الهی، به هدایت الهی، بر هر چالش دیگری هم در آینده پیروز خواهد شد (۱۳۹۰/۴/۲). ما می‌توانیم در زمینه‌ی اقتصاد کارهای بزرگی را انجام داده و انشاءالله از این گذرگاه دشوار عبور خواهیم کرد (۱۳۹۴/۴/۲).
پیشرفت	۳	عزیزان من! بدانید فردای این کشور از امروز این کشور به‌مراتب بهتر است و به فضل الهی و به حول و قوه‌ی الهی، این کشور به برکت انقلاب، به برکت آیات الهی، به برکت تکیه‌ی بر ایمان به قرآن و اسلام و تعالیم ائمه‌ی هدا (علیهم‌السلام) خواهد توانست بر تمام مشکلات فائق بیاید و پیش خواهد رفت و امیدواریم که انشاءالله همین باشد.
اعتلا و اعتزاز	۴	بدانید سرنوشت جمهوری اسلامی اعتزاز و اعتلا است، و بدانید سرنوشت دشمنان جمهوری اسلامی ذلت و انحطاط است؛ همه‌ی قرائن این را به ما نشان می‌دهد و برای ما اثبات می‌کند و این اتفاق خواهد افتاد (۱۳۹۸/۱/۳۱).
قله‌های عالی اهداف	۵	همه‌ی کسانی که سینه سپر می‌کنند و پیش کرده‌های جبهه‌ی جهانی استکبارند که در مقابل ایران اسلامی قرار می‌گیرند، به همین سرنوشت (سرنوشت صدام) دچار خواهند شد. این، تجربه است و در آینده هم همین‌جور خواهد بود. امام زنده خواهد ماند، انقلاب زنده خواهد ماند، شما زنده خواهید ماند؛ دشمنان شما منکوب و نکبت زده از سر راه خواهند رفت. این حرکت باید به قله‌های عالی اهداف انقلاب برسد و به فضل پروردگار و به حول و قوه‌ی الهی خواهد رسید (۱۳۸۹/۶/۳۱).
سعادت	۶	این شاء الله ملت ایران به اوج سعادت دنیا و آخرت خواهد رسید و دشمنان را به شکست خواهد رساند (۱۳۸۹/۱/۱۱).
فائق آمدن بر مشکلات	۷	ما مظلوم اما قوی هستیم و برهمه‌ی این موانع فائق خواهیم آمد (۱۳۹۵/۲/۸).
حل مشکلات کشور	۸	مشکل غیرقابل حلی در کشور نداشته و همه‌ی مشکلات کشور حل خواهد شد (۱۳۹۶/۱/۱۱).
پیش رفتن به جلو	۹	این جامعه، هرگز به عقب برنگشته و پیش خواهد رفت (۱۳۹۳/۱/۲۷).
فتح قله‌ها	۱۰	جمهوری اسلامی ایران قله‌ها را یکی پس از دیگری فتح خواهد کند (۱۳۹۱/۱۱/۲۸).
افق‌های روشن	۱۱	آینده ملت ایران به‌مراتب از امروز بهتر خواهد بود، حرکت ملت ایران به سمت افق‌های

	روشن است (۱۳۹۱/۱۱/۲۸).	
۱۲	آینده‌ی روشنی در انتظار انقلاب اسلامی بوده و ملت قطعاً به نتایج مطلوب خواهد رسید (۱۳۹۲/۶/۲۶).	آینده روشن
۱۳	استقامت و استحکام و ریشه داری این نظام به‌گونه‌ای است که به توفیق الهی، قرن‌ها این نظام پابرجا خواهد ماند (۱۳۹۱/۷/۱۹).	پابرجا بودن نظام در آینده
۱۴	در آینده‌های نزدیک، کشور از همه جهت به اوج تعالی و تکامل می‌رسد (۱۳۹۶/۱۲/۱۹).	تعالی و تکامل

از عبارتهای استخراج شده بر اساس کدگذاری باز، ۴۹۱ مفهوم حاصل گردید. با توجه به فراوانی تعداد عبارتهای استخراج شده مرتبط با موضوع امید از منویات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، کدگذاری باز به صورت هم‌زمان انجام، سپس ضریب پایایی مفاهیم استخراج شده محاسبه که با توجه به همسانی مفاهیم استخراج شده، ضریب آن بالای ۷۵٪ بود. این مفاهیم به تعداد ۳۵۶ مفهوم مانند نمونه جدول (۳) نهایی گردیدند.

جدول ۳: نمونه مفاهیم (کدهای باز) استخراج شده از منویات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)
در خصوص امید به آینده

عنوان مفهوم	عنوان مفهوم	عنوان مفهوم	عنوان مفهوم
عنوان مفهوم	عنوان مفهوم	عنوان مفهوم	عنوان مفهوم
قله	پرچم اسلام	اقتدار	روشن
فائق شدن	متوقف نشدن	آینده پیروز	عبور از گردنه‌ها
شکوفایی	پیشرفت	سعادت	شکست دشمن
نتایج مطلوب	پیروزی	افق روشن	آینده روشن
امام زمان (عج)	بیدار	فتح	پابرجا
تعالی	تکامل	عبور از پیچ تاریخی	در پیش بودن خرمشهرها
گام دوم	حرکت	اعتلا	عظمت
غلبه	خواهید ساخت	سطح عالی	انگیزه
ارتقاء	پنجره	جهش	اوج
رویش	روحیه	بهبتر شدن	مجاهدت
چهل سال دوم	حرکت مجاهدانه	حرکت مؤمنانه	تلاش مضاعف
توکل	پشتکار	آمادگی	عزت ملت
اعتماد به نفس	ابتکار	دست برتر	عزم راسخ
اهداف	ترقی	آخرین نفس‌های دشمن	پا به کار
ظرفیت‌ها	مقصد	افق‌های دور	آرمان
.....	.....	.....	.....

برای مقوله‌بندی، ابتدا مفاهیم مرتبط مانند نمونه جدول (۴) دسته‌بندی گردید. در ادامه به منظور تعیین

روایی آنها، در قالب جدول (۵) مقوله‌های تعیین شده از نظر چهار نفر صاحب‌نظران این حوزه شامل یک نفر دانشیار رشته آینده پژوهی، یک نفر استادیار رشته جامعه شناسی، یک نفر استادیار رشته مهندسی فرهنگی و یک نفر استادیار رشته جامعه شناسی سیاسی گذرانده شد. اصلاحات تا زمانی ادامه یافت که صاحب‌نظران مورد مراجعه، مقوله‌های تعیین شده را مورد تأیید و پیرامون آنها اتفاق نظر داشتند.

جدول ۴: نمونه مقوله‌های دسته‌بندی شده بر اساس کدگذاری باز، از منویات امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص امید به آینده

عنوان مقوله	مفاهیم
منطق آینده روشن	ایمان، اهداف والای الهی، دین، تعالیم رهایی‌بخش، مبانی نظام، گام دوم، منطق، بنیان‌ها، وعده ائمه اطهار (علیهم‌السلام)
سیاست‌های امیدآفرین	سیاست‌ها، جهت‌گیری‌ها، هوشیاری، جریان سازی، رویکردها، امید آگاهانه.
آموزه‌های دینی	احکام قرآنی، نصرت الهی، وعده‌ها صادق، باورهای انقلابی، کمک‌های غیبی، انگیزه‌های الهی، فداکاری، ایثار.
.....	.....

جدول ۵: نمونه تعیین روایی مقوله‌های دسته‌بندی شده با مفاهیم به دست آمده

پیشنهادات	میزان رابطه مقوله انتخاب با مفاهیم					مقوله انتخابی	مفاهیم
	بسیار زیاد	زیاد	متوسط	کم	بسیار کم		
						منطق آینده روشن	ایمان، اهداف والای الهی، دین، تعالیم رهایی‌بخش، مبانی نظام، گام دوم، منطق، بنیان‌ها، وعده ائمه اطهار (ع)
						سیاست‌های امیدآفرین	سیاست‌ها، جهت‌گیری‌ها، هوشیاری، جریان سازی، رویکردها، امید آگاهانه
						آموزه‌های دینی	احکام قرآنی، نصرت الهی، وعده‌ها صادق، باورهای انقلابی، کمک‌های غیبی، انگیزه‌های الهی، فداکاری، ایثار

یافته‌ها و تجزیه و تحلیل داده‌ها

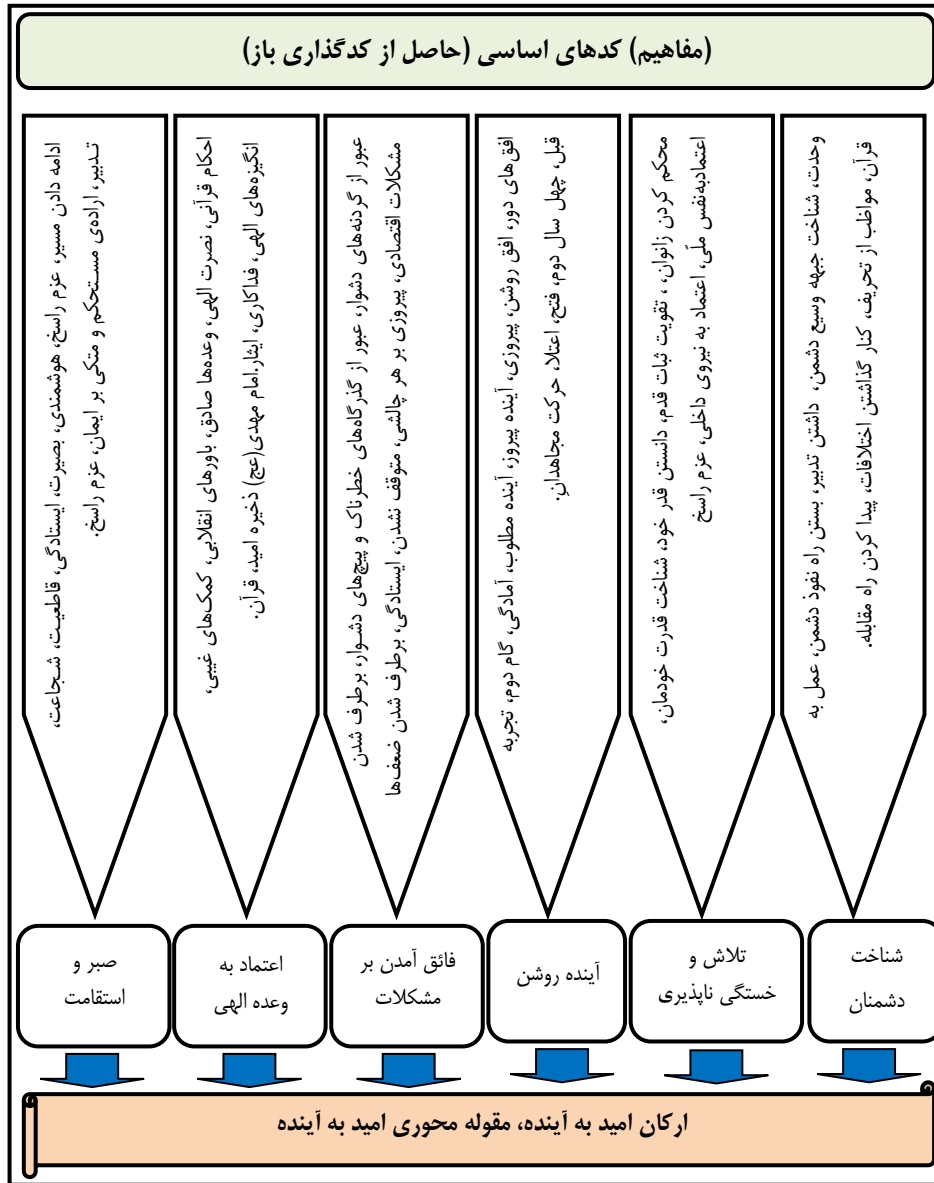
یافته‌های تحقیق

بر اساس مقوله‌بندی انجام گرفته، تعداد ۴۵ عنوان مقوله به شرح زیر نهایی گردید:

صبر، بصیرت، حرکت، استقامت، وحدت، اتکا به خدا، رشد شتاب، وعده تخلف‌ناپذیر، اعتماد به وعده الهی، پیروزی قطعی، آینده خوب، تجربه چهل ساله، تمدن اسلامی، جامعه آرمانی، رویش‌های نوین، اوج افتخار،

فائق آمدن بر مشکلات، عبور از موانع، نسل جوان، اراده الهی، نصرت امت اسلامی، قله‌های بلند، عقلانیت، اراده، حقیقت، ارتقاء، آینده روشن، عظمت، ایستادگی، عبور از گذرگاه، غلبه بر چالش‌ها، فتح قله‌ها، وحدت کلمه، نیروی انسانی علاقه‌مند، درک دشمنی با جهان اسلام، روحیه جوان، اقتدار جهانی، گذرگاه و پیچ دشوار، برطرف شدن مشکلات، تلاش و همت، خستگی‌ناپذیری، متوقف نشدن، کمک همگانی، پیش رفتن به جلو، تهاجم دشمنان، امام مهدی(عج) ذخیره امید بشریت.

با توجه به فراوانی تعداد مقوله‌های نهایی شده، مجدداً مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. در این بررسی مشخص گردید برخی مقوله‌ها نسبت به سایرین دارای بیشترین ارتباط با مقوله‌های انتخابی بوده، به‌گونه‌ای ای که یا تأثیرپذیر و یا تأثیرگذار بر آنها می‌باشد. بنابراین این مقوله‌ها به‌عنوان مقوله محوری یا هسته مرکزی تعیین و ارکان امید نام‌گذاری گردیدند (نمودار ۲). مقوله محوری یا به عبارتی هسته مرکزی امید مبتنی بر مقوله اصلی یا به عبارتی مبانی و جهت سازها ایجاد می‌شوند. ارکان امید به آینده عبارت‌اند از: صبر و استقامت، اعتماد به وعده الهی، فائق آمدن بر مشکلات، آینده روشن، تلاش و خستگی‌ناپذیری، شناخت دشمنان.

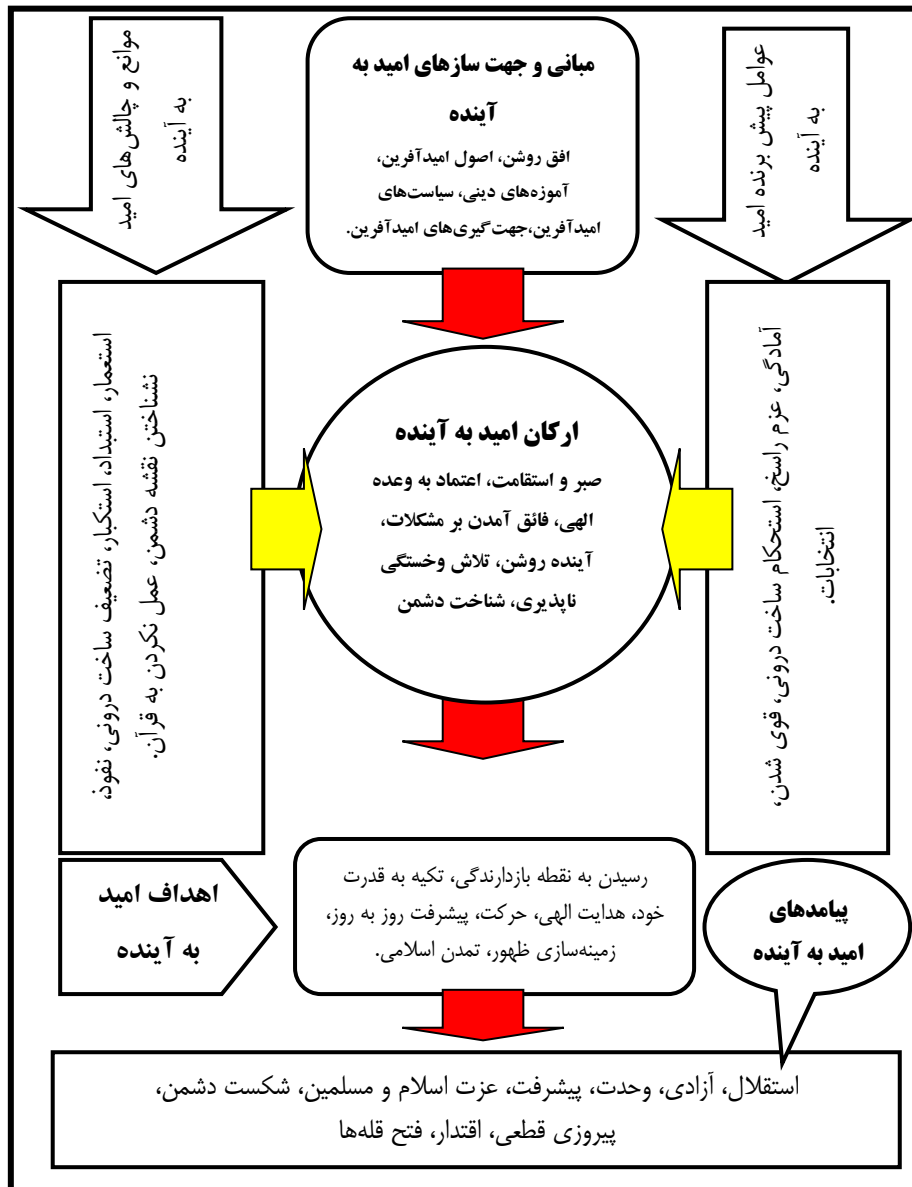

نمودار ۲: فرایند احصاء کدهای اساسی ارکان امید به آینده، مقوله محوری امید به آینده

سایر مقوله‌های به‌دست‌آمده برای جانمایی در الگوی مورد نظر با عناوین: میانی و جهت سازه‌ای امید، عوامل پیش برنده امید، اهداف امید، پیامدهای امید با بهره‌گیری از مشارکت صاحب‌نظران سازمان‌دهی گردیدند.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

همان‌طور که اشاره شد ارکان امید به آینده به‌عنوان هسته مرکزی اندیشه (بُعد اول الگو) بر اساس مبانی و جهت‌سازهای امید (بُعد دوم الگو) شکل می‌گیرند. مبانی و جهت‌سازها شامل مؤلفه‌های افق روشن، اصول امیدآفرین، آموزه‌های دینی، سیاست‌های امیدآفرین، جهت‌گیری‌های امیدآفرین. بُعد سوم الگو، عوامل پیش‌برنده امید به آینده را تشکیل می‌دهد و شامل مؤلفه‌های: آمادگی، عزم راسخ، استحکام ساخت درونی، قوی شدن، انتخابات. بُعد چهارم الگو، موانع و چالش‌های امید به آینده است که شامل مؤلفه‌های: استعمار، استبداد، استکبار، تضعیف ساخت درونی، نفوذ، نشناختن نقشه دشمن، عمل نکردن به قرآن. بُعد پنجم الگو، اهداف امید به آینده است که شامل مؤلفه‌های: رسیدن به نقطه بازدارندگی، تکیه به قدرت خود، هدایت الهی، حرکت، پیشرفت روزبه‌روز، زمینه‌سازی ظهور، تمدن اسلامی. آخرین بُعد الگو، پیامدهای امید به آینده است که شامل مؤلفه‌های: استقلال، آزادی، وحدت، پیشرفت، عزت اسلام و مسلمین، شکست دشمن، پیروزی قطعی، اقتدار، فتح قله‌ها می‌باشد. بنابراین الگوی امید به آینده در اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) به شکل زیر ارائه می‌گردد.

نمودار ۳: مدل مفهومی تحقیق: الگوی اندیشه امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص امید به آینده

پیشنهاد

- مسئولان فرهنگی کشور قبل از اقدام به هرگونه برنامه‌ریزی، به تدابیر و فرامین امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی) در خصوص امید به آینده توجه داشته باشند و در انجام هر فعالیت فرهنگی به‌گونه‌ای اقدام نمایند که ماحصل آن منتج به امید به آینده در کشور در بین آحاد ملت بزرگ ایران باشد.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی نسبت به رصد مستمر نتایج افکار سنجی‌های عمومی پیرامون امید به آینده اهتمام نماید و با اتخاذ تصمیمات پیشگیرانه از ایجاد هرگونه ناامیدی و یاس جلوگیری نماید.
- انتظار می‌رود رسانه ملی به‌مثابه یک دانشگاه بزرگ، ترویج امید به آینده روشن را همیشه سرلوحه کار خود قرار دهند و با تولید فیلم‌ها، سریال‌ها و مستند به این مهم همت گمارد.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی ضمن نظارت بر وزارتخانه‌ها، دانشگاه‌ها و سایر مؤسسات و دستگاه‌های فرهنگی در کشور راهکارهای ارتقاء روحیه و امید در کشور را مورد بررسی قرار دهد.
- با بهره‌گیری از تجربیات سایر کشورها، امید به آینده در کشور گسترش داده شود و تجربیات خوب خودمان را نیز به سایر کشور دوست و همسو تعمیم دهیم.
- دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی با گنجانیدن متون و محتوای امیدآفرین نقش آفرینی نمایند.
- آموزش و پرورش با تمرکز بر این موضوع، نسبت به نهادینه سازی موضوع امید در جامعه مخاطب خود توجه ویژه‌ای مبذول نماید.
- وزارت خارجه با تبیین دستاوردهای بزرگ انقلاب اسلامی، نسبت به ارائه افق روشن کشور برای ایرانیان مقیم خارج از کشور اقدام کند.

References

- The *Holy Quran*, translated by Ayatollah Makarim Shirazi.
- *Nahj al-Balaghah*, translated by Muhammad Dashti, Yassin Nour, Imam Ali (peace be upon him) her sermons, her words, her wisdom is the words of short. Hikmet 150. (In Persian)
- Mansouri, Muhammed Hadi (2020). “analysis of Wizghihai Amed Sadiq, the theory of waiting for the shrine of Moazzam Rahbari” (may God preserve him), Fasnama readings of an Islamic coup, session 17, Shamara 62. (In Persian)
- Adeeb Haj Bagheri, Mohsen (2006). *Grand Tauri Rah Rosh Nazari-Pardazhi Dar Human Sciences*, Tehran, Human Publishing. (In Persian)
- Alavi Nia, Nasreen; Nemti, Zahra (2021). “Farind Nahaideh Kardan Amed der Guanand Rahkarhai An der Bayanieh Jam Dom Inqlab Mutabani Bar statements of the shrine of Moazzam Rahbari”, Fasnama of readings of Farhang and Hanar, session 6, Shamara 19. (In Persian)

- Azmi, Saeeda (2007). *Parsi Rabat Jhatyapi Ayndah*, Amidwari, Hejan Khavahi Takanchi and Reftarhai Prakhtar Dar between Noguwanan Dokhtar and Pesar Shahr Tehran, Payanname Karshnasi Arshadeh Tabaranchahi Alameh. (In Persian)
- Creswell, J. W. (2005). *Educational Research: Planning, Conducting, and Evaluating Quantitative and Qualitative Research* (2nd edition).
- Danayfred, Hassan; Emami, Seyyed Mojtaba (2007). “A qualitative investigation strategy: Reflections on the theory of Pardazid Dadeh Bnyad”, Andishe Mdirit, Sal Awal, Shamara Dom_Payez and Zamistan. (In Persian)
- Fazeli, Nizam al-Din (1997). *Amuzesh, Editing and Promotion* (Analysis of the Content of Nama Social Sciences), Namayeh Pegohsh, Sal Awal, Tabistan. (In Persian)
- Fernández, Walter D. (2004). “Using the Glaserian Approach in Grounded Studies of Emerging Business Practices”. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 2(2).
- Hafez Nia, Muhammad Reza (2002). *introduction to the study of human sciences*, Tehran, Sazman, reading and writing human science books Daneshgah, Tehran. (In Persian)
- Hazargibi, Jafar; Safri Shali, Reza (2010). “Barsi Shadkami”, Social and Influential Factors of An, Fasnama Elmi and Pejohshi Programmehrezi Welfare and Social Expansion, Shamara 3, Sal Doom. (In Persian)
- Hazrat Imam Khamenei (Madzala al-Ali), data collection, Qabdistry, www.Khamenei.ir. (In Persian)
- Imam Khomeini (may God have mercy on him), *Noor newspaper*, Tehran, book of preservation and publication of the works of Hazrat Imam Khomeini (may God have mercy on him). (In Persian)
- Iman, Muhammad Taqi; Mohammadian, Menieh (2008). “Roshchenasi Human Sciences” (Hawza and Daneshgah), Fasnama Roshchinas Human Sciences, Shamara 56. (In Persian)
- Kellyni, Muhammad ibn Yaqoub (1407). *Al-Kafi, Osoul*, Tehran, Dar al-Kutub al-Islamiyyah, Dom skin, Chap Chaharm. (In Persian)
- Mansouri, Muhammed Hadi (2020). “analysis of Wizghihai Amed Sadiq”, the theory of waiting for the shrine of Moazzam Rahbari (may God preserve him), Fasnama readings of an Islamic coup, session 17, Shamara 62. (In Persian)
- Martin, Patricia Y. & Turner, Barry A. (1986). “Grounded Theory and Organizational Research”, *The Journal of Applied Behavioral Science*, 22(2).
- Mohagheqiyani, Zahra; Bahram, Azam (2012). “Mahit Amid”, an applied comparison between Islam and Christianity, *Knowledge of Religions Journal*, Shamara 1. (In Persian)
- Snyder, C.R; Ritschel, L.A; Ravid, L.K; and Berg, C.J. (2006). “Balancing Psychological Assessments: Including strengths and Hope in client Reports”. *Journal of clinical Psychology*, 62(1): 33-46.
- Youssef, Rasul (2019). *Farind Nahaiden Karden Amid der Guanand Rahkarhai An der Bayanieh Jam Dom Inqilab Mutanbi bur Data Maqam Most Rahbari*, Hamish High between the Milli Jam Dom Inqilabin-e-Islami. (In Persian)